

Dobre znanstvene prakse, odgovorno in etično raziskovanje

Večino spodnjih informacij (in ta dokument) je moč najti na spletni podstrani UL 'Etika in integriteta v raziskovanju'
<https://www.uni-lj.si/raziskovanje/etika-in-integriteta-v-raziskovanju>

Univerzitetna služba za raziskovalno dejavnost
Enota za raziskovalno etiko in integriteto

Kontakt/Skrbniki dokumenta:
REI@uni-lj.si

Kodeksi etike in integritete

Evropski kodeks ravnanja za raziskovalno integriteto (kodeks združenja ALLEA – All European Academies) določa etična načela, standarde in dobre raziskovalne prakse ter kršitve raziskovalne integritete.

Etični kodeks za raziskovalce UL obravnava splošna etična vprašanja, ki se pojavijo pri vsakem raziskovalnem delu.

Etični kodeks UL vsebuje temeljne vrednote univerze, cilje in pričakovana minimalna etična ravnanja njenih zaposlenih in študentov na Univerzi.

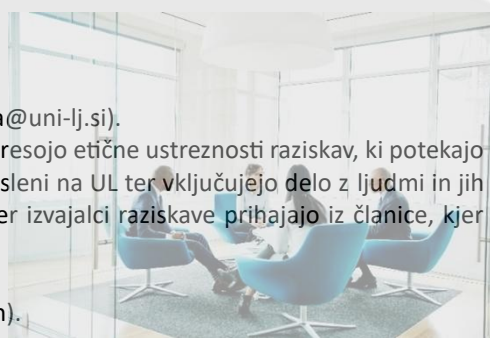
Komisije za presojo različnih etičnih vprašanj

Univerzitetni komisiji:

Komisija za etična vprašanja (KEV UL) presoja kršitve etike in integritete (Eticna.Komisija@uni-lj.si).

Komisija za etiko v raziskavah, ki vključujejo delo z ljudmi (KERL UL) odloča o vlogah za presojo etične ustreznosti raziskav, ki potekajo v okviru UL oziroma v katerih sodelujejo kot raziskovalci študenti tretje stopnje ali zaposleni na UL ter vključujejo delo z ljudmi in jih je treba opraviti na univerzitetni ravni zaradi multidisciplinarnosti raziskave ali zato, ker izvajalci raziskave prihajajo iz članice, kjer takšna komisija ne obstaja (KERL@uni-lj.si).

Komisije na ravni članic in na nacionalni ravni (za medicinsko etiko; za poskuse na živalih).

Etična presoja raziskav

Raziskovalno delo, ki vključuje ljudi, naj sledi Smernicam etičnega ravnanja pri raziskovalnem delu z ljudmi (UL). Splošne etične usmeritve za različna raziskovalna področja je mogoče najti tudi v Smernicah – Etika v družboslovju in humanistiki (EU/Obzorja Evropa) ter v evropskih Navodilih glede izpolnjevanja etične samoocene projektov.

Če raziskava vključuje obdelovanje osebnih podatkov (kar pogosto spremlja raziskovanje, ki vključuje ljudi), je pri tem treba spoštovati Splošno uredbo o varstvu podatkov – GDPR in Zakon o varstvu osebnih podatkov (ZVOP-2).

Vlogo za presojo etične ustreznosti raziskav predložite ustreznemu organu na nacionalni ali univerzitetni ravni ali ravni članic UL (gl. prejšnjo sekcijo); z njihove strani potrjenemu raziskovalnemu protokolu pa je nato treba v celoti slediti.

Etično objavljanje raziskovalnih dognanj

Pri objavljanju sledite Smernicam za etično ravnanje pri znanstvenem objavljanju UL, ki se naslanjajo na relevantne mednarodne in univerzitetne dokumente ter vsebujejo načela in splošne umeritve (npr. glede avtorstva, soavtorstev, drugih prispevkov, kršitev, UI) kot tudi posebni del, namenjen zlasti raziskovalcem na začetku svoje poti. Posvetujte pa tudi Priporočila LERU glede odgovornega in pravičnega avtorstva, temelječega na načelih ter usmeritve COPE glede odgovornega objavljanja raziskav.

Dogovor o avtorstvu oz. soavtorstvih (vključno s predvidenimi prispevki in zaporedjem navajanja) sklenite dovolj zgodaj, da uskladite pričakovanja in se izognete potencialnim nesporazumom. Pri soavtorstvih se priporoča jasna navedba vloge vsakega posameznega avtorja v sami publikaciji oz. 'izjava o soavtorstvu'. Pri tem je koristno uporabiti standardizirani seznam vlog CReDiT (Contributor Roles Taxonomy).

Navajanje afiliacije UL je obvezno za vsa dela, ki so bila pripravljena v času zaposlitve na UL. To velja tudi za vse objave povezane z raziskovalnim delom v okviru doktorskega študija in celo v primeru, ko so doktorand, mentor in somentor zaposleni v drugi organizaciji (Pravilnik o doktorskem študiju). V skladu s sklepom Senata UL z dne 23. 10. 2018 mora biti pri vseh objavah najprej navedeno ime Univerze v Ljubljani, nato članice in na koncu notranje organizacije članice.

Poleg nacionalne šifre raziskovalca (ki jo podeli ARIS) si priskrbite tudi številko ORCID, ki je brezplačna, edinstvena, trajna identifikacijska številka raziskovalca in vam zagotavlja prepoznavnost v mednarodnem raziskovalnem okviru.

Uporaba (generativne) umetne inteligence

Pri uporabi GenUI je treba slediti [Priporočilom Univerze v Ljubljani pri uporabi umetne inteligence](#) ter [Smernicam za odgovorno uporabo generativne umetne inteligence v raziskavah \(EU\)](#), koristni pa so tudi nasveti Digitalne UL, ki redno spremlja to področje in obvešča o novostih. Pomembno se je zavedati, da GenUI ne more biti avtor. Avtor sam mora pripoznati uporabo orodja UI pri svojem delu, hkrati pa ostaja sam popolnoma odgovoren za uporabo orodij GenUI, zato velja preveriti rezultate, ki jih orodje ponuja in se zavedati njegovih omejitev.

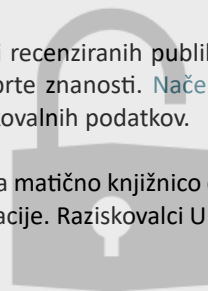
Glede razvoja, uporabe in uvajanja UI na splošno (ne zgolj Gen UI) pa je treba upoštevati [Etične smernice za zaupanja vredno umetno inteligenco \(EU\)](#).

Ravnanje s podatki in odprta znanost

Odprta znanost na UL temelji na deljenju rezultatov znanstvenih raziskav, zavezuje k takojšnji odprtosti recenziranih publikacij in ravnanju z raziskovalnimi podatki v skladu z [relevantno Uredbo](#), načeli FAIR ter drugimi praksami odprte znanosti. Načela FAIR podpirajo najdljivost, dostopnost, interoperabilnost ter uporabljivost (zmožnost ponovne uporabe) raziskovalnih podatkov.

Za shranitev člankov in drugih publikacij v [Repozitoriju Univerze v Ljubljani \(RUL\)](#) se raziskovalci obrnejo na matično knjižnico članice UL, da jim ob izdelavi bibliografskega zapisa COBISS shranijo v RUL tudi ustrezno različico datoteke publikacije. Raziskovalci UL lahko sami v RUL shranijo raziskovalne podatke ali pa za shranitev zaprosijo repozitorij@uni-lj.si.

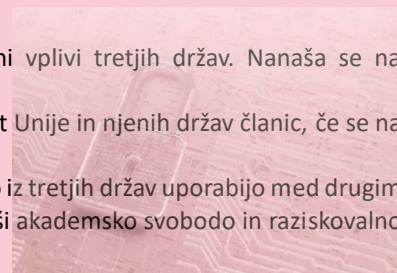

Na Fakulteti za družbene vede UL poleg tega deluje [Arhiv družboslovnih podatkov](#) – nacionalno podatkovno središče za raziskovalne podatke v družboslovju in humanistiki, na Filozofski fakulteti pa [Slovenska raziskovalna infrastruktura za jezikovne vire in tehnologije](#). Na UL deluje tudi mreža podatkovnih svetovalcev in kontaktnih oseb za podporo ravnanju z raziskovalnimi podatki z osrednjim e-poštnim naslovom za vprašanja: raziskovalni.podatki@uni-lj.si.

Varnost raziskav

Varnost raziskav (*research security*) pomeni zlasti varnost pred zlorabo ali neupravičenimi vplivi tretjih držav. Nanaša se na predvidevanje in obvladovanje tveganj, povezanih z:

- (a) nezaželenim prenosom ključnega znanja in kritične tehnologije, ki lahko vplivata na varnost Unije in njenih držav članic, če se na primer uporabijo v vojaške ali obveščevalne namene v tretjih državah;
- (b) zlonamernim vplivom na raziskave, kadar lahko tretje države raziskave uporabijo ali se lahko iz tretjih držav uporabijo med drugim za ustvarjanje dezinformacij ali spodbujanje samocenzure med študenti in raziskovalci, kar krši akademsko svobodo in raziskovalno integriteto v Uniji;
- (c) kršitvami etike ali integritete, kadar se znanje in tehnologije uporabljajo za zatiranje, kršenje ali spodkopavanje vrednot in temeljnih pravic Unije, kot so opredeljene v Pogodbah ([Priporočilo Sveta EU o povečanju varnosti raziskav](#)).

Pri predvidenem mednarodnem sodelovanju s skrbnostjo preverite svoje potencialne partnerje in njihove institucije, ocenite zgoraj omenjena tveganja sodelovanja (tudi glede na področje raziskav) ter jih primerno naslovite (tj. predvidite ukrepe za odstranitev, zmanjšanje ali blaženje teh tveganj). Na tej podlagi se odloči, ali je sodelovanje (ne)sprejemljivo oz. pod kakšnimi pogoji.

Raziskovalna integriteta v širšem kontekstu

Delitev koristi je pomembno z vidika integritete za pravična raziskovalna partnerstva ([Nagoya protokol](#); [Montrealska izjava o raziskovalni integriteti v čezmejnem raziskovalnem sodelovanju](#); [Kodeks TRUST: Globalni kodeks ravnanja za pravična raziskovalna partnerstva](#)), kar vključuje pravično upravljanje podatkov oz. [podatkovno enakost](#).

Odgovorno raziskovanje pa zahteva tudi presojo **širših vplivov raziskav na družbo in naravo** z vidika [trajnostnega razvoja](#).

Integriteta v raziskovalnih organizacijah oz. UL vključuje tudi izogibanje oz. deklariranje [nasprotja interesov na UL](#) ter spoštovanje omejitev in pravil glede [sprejemanja daril na UL](#). Načrt integritete UL je dostopen vsem zaposlenim na UL na intranetu Univerze v Ljubljani (gl. povezavo na spletni podstrani [Integriteta](#)).

Tudi **varno, spoštljivo in vključujoče delovno okolje** je ključnega pomena za raziskovalno integriteto (gl. [Izjavo iz Cape Towna o krepitvi integritete raziskav s spodbujanjem pravičnosti in enakosti](#)). To vključuje ničelno toleranco do nasilja (gl. [Kodeks ravnanja ničelne tolerance do na spolu temelječega nasilja, vključujoč spolno nadlegovanje \(EU\)](#)), v zvezi s katerim je UL sprejela poseben [Pravilnik UL o ukrepih proti nasilju, nadlegovanju in trpinčenju](#), ki ustanavlja tudi institut [Zaupnih oseb na vseh članicah UL](#). Na rektoratu UL pa imamo tudi Pisarno za [enakost in vključevanje](#).